

הפרי קצת פחות מר

בית מעצר 'הדרים' משמש תחנת מעבר לאסירים ולעצירים מהמסוכנים ביותר בשב"ס ■ גנ"מ ראפת עותמאן, מפקד בית המעצר, צריך להתמודד עם האחריות על אוכלוסיה מסוכנת ועם העליה במספר האסירים הפליליים, ובתוך כך לספק להם תנאים נמתחייב על פי החוק

מאת: עין-יה גבע

סגל איכותי. אפשר לתהות לרגע, איך זכו דווקא אלה לבית המעצר המשוכלל מסוגו בישראל, ואולי - רודפת מייד מחשבה נוספת - דווקא בתנאים המיטביים האלה, עם הפנ השיקומי שהונחל בידי האמונות ובכוח אישיותו של גנ"מ עותמאן, ייעשה כאן אפילו צעד קטן להפחתת האיבה כלפי מדינת ישראל.

שנתיים וחצי משרת גנ"מ עותמאן כמפקד בית מעצר 'הדרים'. מאחוריו קריירה ארוכה שבה מילא תפקידים מגוונים בשב"ס, ביניהם קצין מודיעין וקצין ביטחון בבתי הכלא 'שאטה', 'קישון' ו'צלמון', וקצין ביטחון גושי בגוש צפון ובגליל. בשנת 2002 מונה לסגן מפקד 'הדרים' וב-2005 מונה למפקד בית המעצר.

בולשים אחר כל זיע ותנועה, מתחקרים בדיוקנות ובמהירות. וכך, עוד לפני שנכנסים ולפני שנפרדים מהטלפון הנייד, כבר לומדים משהו על ההתנהלות בבית המעצר הזה.

מסוכן שם בפנים

'הדרים' מאכלס עצירים לפני משפט ואסירים בטחוניים ופליליים מהסוג הקשה ביותר: משפחות פשע, מחבלים מארגוני הפתח והחמאס ורוצחים מסוכנים שונאי ישראל. בית המעצר מעניק לאסירים ולעצירים את התנאים המחויבים על פי חוק כבוד האדם וחירותו, או כפי שמנסח זאת מפקד בית המעצר, גנ"מ ראפת עותמאן, מדובר כאן על כבוד האדם, על שילוב טכנולוגיות ועל

כבר מהכביש אפשר לזהות את מבני האבן הלבנים והמרחבים הפתוחים אשר אינם מסגירים את מה שבאמת מסתתר בין החומות. מרחוק אפשר לחשוב שבית מעצר 'הדרים' אינו אלא מבנה ציבורי, מתנ"ס או ספרייה, אבל סלילי התיל הדוקרני המקיפים את המתחם מגלים שפה, בכל זאת, מוחזקים אסירים ועצירים. הניגוד נמשך גם בין התפיסה האדריכלית - קירות לבנים ופתחי אור רחבים המזרימים אוויר צח - לבין הבריקה הבטחונית המוקפדת, הנכפית על כל הנכנס בשער החשמלי ועל כל רכב הנעצר לבדיקת גחון מדוקדקת. המאבטחים, מנומסים אבל ענייניים, מתמקדים בכל אחד מהנכנסים,

גנ"מ ראפת עותמאן: " מדובר כאן על כבוד האדם, על שילוב טכנולוגיות ועל סגל איכותי"

אמנות במקום אלימות

רב כלאי טלי ויז'נר, קצינת משאבי אנוש, ורב כלאי דורית דרוך, ראש תחום חינוך, מובילות סדנאות חינוכיות-אמנותיות לאסירים ולסוהרים

בית מעצר 'הדרים' מצטיין ביוזמות חינוכיות ייחודיות. כאן נולד פרויקט "נצחון הרוח" - מיזם מרכזי כיום בכל מתקני שב"ס - שקיבל מקום של כבוד בבית לוחמי הגטאות. את הפעילות החינוכית המאפיינת את רוח הסגל ב'הדרים' מובילה התפיסה של יצירה בין-צוותית, בהנהגת המפקד גנ"מ רפאת עותמאן. ברוח זו, רב כלאי טלי ויז'נר, קצינת משאבי אנוש, ורב כלאי דורית דרוך, ראש תחום חינוך, מובילות את נושא מניעת האלימות, הכולל כמה פרויקטים. דרוך וצוות החינוך עובדים עם האסירים בנפרד, ודרור וויז'נר משתפות פעולה עם קצינת הרווחה מירב אבידן בסדנאות לסגל, כולל מפקדי אגפים, מפקדי משמרות וקציני מטה.

ויז'נר: "ב'הדרים' יש עציצים לפני משפט ועציצים שפוטים. האוכלוסייה מגוונת ומורכבת מאוד, ממזיפיים מסמכים ועד נאשמים ברצח. האתגרים העומדים בפני הסוהרים הם לעתים תובעניים וקשים. השילוב של דורית דרוך ושלי - שותפות בין ראש תחום חינוך שיש לה ניסיון רב וקצינת

רב כלאי טלי ויז'נר

רב כלאי דורית דרוך

מבצעים לבין מפקדת אגף שבאה מהשטח - הוא חיבור שתורם להצלחת הפרויקט".

דרור: "החיבור בין כל הנושאים יוצר תהליך חינוכי משמעותי. כך, מהמסקנה של 'נצחון הרוח', הקובעת שבשואה מדובר על מה שעולל אדם לאדם, המשכנו תוך כדי תהליך מתפתח לפרויקט 'אדם לאדם - אדם', הכולל סדנאות ודיונים בנושא מניעת אלימות.

עד היום כבר השתתפו בו 350 אסירים. הפרויקט עוסק בהיבטי

מניעה שונים, כגון מניעת אלימות נגד נשים, ביקורת על האלימות תחת ציווי אלוהי - שלוש הדתות, וגולת הכותרת: סדנה בנושא 'אמפטיה לקורבן'".

בעקבות התהליך המוצלח שעברו האסירים במהלך התוכנית, פנה גנ"מ עותמאן לרב כלאי טלי ויז'נר ולרב כלאי דורית דרוך בבקשה ליזום סדנה מקבילה עבור הסוהרים. כך נוסד הפרויקט "לפעול בלי ליפול", שביסודו מתן כלים לסוהרים לצורך התמודדות יעילה עם ניגודים הנוצרים בעבודה מול האסירים.

ויז'נר: "בתחילת הסדנה מילאו כל הסוהרים שאלון עמדות ותפיסות בנוגע לתפקידם וליחסם כלפי האסיר. אנחנו ממתינים לתוצאות. שאלון משוב יועבר בתום הפרויקט, ואז נבדוק אם חל שינוי בתפיסה ובעמדות הסוהרים בעקבות הסדנה".

בימים אלה תלויה במסדרונות 'הדרים' תערוכה מרשימה של ציורי אסירים בנושא מניעת אלימות. דרוך מדברת בהתרגשות על הסוהרים, שמיישרים בעדינות תמונה שזוה, ועל החשיבות והכבוד המוענקים לעבודות, העולים מאופן ההתייחסות של הסגל והאסירים לעבודות אלו. גם באגפים תלויים ציורים. אלה ציורו בהשראת פיקאסו, קנדינסקי ומירו. על סדנאות האמנות מנצחת מיכל המלי, המלווה את הנושא בשב"ס כבר עשור.

דרור: "אסיר שמגיע לבית המעצר מאבד למעשה את זהותו והופך למספר. באמצעות האמנות הוא בונה זהות מחדש, הוא שופע. האמנות היא תחום מפותח ומושקע מאוד ב'הדרים', אבל אם נושאי הפרויקטים לא היו נלמדים ומופנמים, לא יכול היה לצאת משהו חזק כל כך ועוצמתי". יש אסירים, היא מספרת, שלראשונה בחייהם יושבים ללמוד, או כאלה שמשותפים לראשונה בחייהם במבנה כזה של סדנה. ב'הדרים' פועל אולפן שממומן על ידי משרד הקליטה, ובו לומדים עברית עולים חדשים מרוסיה ומאתיופיה.

רב כלאי דורית דרוך מנסחת את תפיסת עולמה: "בית מעצר 'הדרים' הוא השער של שב"ס. זהו המפגש הראשון של האסיר עם הסוהרים, וכך הוא מגיע אלי. בתחום החינוך פועל מערך כיתות עם חינוך רשמי וחינוך שאינו רשמי. אני רוצה להיות חלק מתהליך קבלת ההחלטות של האסיר. אם אסיר יצא מכאן והצליח לבנות לו חיים, אז בבניין בן 20 הקומות שבנה לעצמו יש לי אולי חדר אחד..."

'הדרים' מאכלס לרוב עציצים הממתינים למשפטם, לתקופות קצרות הנעות בין שישה חודשים לבין שנה וחצי. הגם שמדובר על שהות קצרה יחסית, מתברר שהיא טעונה ביותר, בעיקר בשל מרכיב האי-ודאות שלפני גור הדין. "בשונה מהקיים בבתי סוהר, בשל מעמדם כעציצים, האסירים שלנו אינם מועסקים. השעמום הוא להשקפתי גורם סיכון משמעותי ביותר, המוביל לפעילות שלילית ולנסינות התאבדות, כגון תלייה על חבל שנוצר מסדינים (אחד האסירים תלה עצמו בחלון בית הכנסת), הצתת מזרנים,

גנ"מ רפאת עותמאן

שימוש לרעה בסכין גילוח ועוד. חלק מהפעילות היא העמדת פנים בלבד, כמו של אלה המשימים עצמם משוגעים. כדי למנוע את השעמום ואת השלכותיו, החלטתי לפתוח כיתות לימוד עבור העציצים וגם מדרשיות ללימוד תורה. כיום יש לנו חמש מדרשיות אשר במסגרתן לומדים עשרות עציצים מדי יום בין השעות 08:30 ל-12:30. חלק מהם חזרו בתשובה, ואצל כולם נצפה שיפור ניכר בהתנהגות. המשמעות היא ירידה במעורבות באירועים שליליים, סובלנות רבה יותר ושימוש בשפת דיבור נקייה".

'הדרים' נפתח לקליטה בסוף שנת 1999. תחילה אכלס 640 עצורים פליליים, אך עם הזמן ועקב מצוקת מקומות בבתי הכלא האחרים, הוחלט לפתוח אגף מיוחד לאסירים בטחוניים. מדובר ברוב מוחלט של "המנהיגים הכבדים" - בכירי פתח וחמאס כאחד, מחבלים עם דם על הידיים (ראה מסגרת). פעם הם היו אוכלים באחד מחדרי האוכל היפים, המעוצבים ומלאי האור של 'הדרים', אבל כל זה נגמר לאחר שדקרו קצין מודיעין בדרך לחדר האוכל. מאז אוכלים כל הבטחוניים בתאים. אגב, "אמנת ההסכמה הלאומית" בין פתח, חמאס, הג'יהאד האסלאמי, החזית עממית והחזית הדמוקרטית יצאה מבכירי הארגונים הללו כאן, ב'הדרים'.

נכון להיום מאכלסים את 'הדרים' 860 אסירים,

240 מהם בטחוניים. מספר האסירים הבטחוניים זינק לאחר פרוץ האינתיפאדה השנייה. במקביל, מספר גנ"מ עותמאן, חלה עלייה ניכרת בפשיעה, ובעקבותיה - במספר האסירים הפליליים: "נוסף לבניית האגף, הגידול במספר האסירים אילץ אותנו להוסיף מיטה לכל תא". מדובר על אסירים פליליים, על כנופיות פשע ומשפחות פשע מהמסוכנות במדינה. על כל אלה אחראים 248 אנשי סגל, 27 מהם סוהרי חובה.

מדי יום יוצאים 60 עצירים מ'הדרים' לבתי המשפט. לשם כך נדרש מהלך לוגיסטי-בטחוני מורכב, המחייב תשומת לב רבה הכוללת חיפוש. אחרוני העצירים נכנסים בחצות, והיציאה הראשונה היא בשעה שלוש וחצי לפנות בוקר. עצירים האמורים להגיע לבתי משפט בצפון הארץ או בדרומה, מקדימים ויוצאים יום קודם ויש להיערך לשהייתם. מדובר על כ-16 אלף תנועות כאלה רק במחצית השנה האחרונה. 73 עצירים ואסירים ברמות מצוקה שונות,

"יש כאן שילוב יפה של עבודת צוות ועבודה בין-צוותית אשר תורמות להגברת המוטיבציה ולגיבוש"

שעלולים להזיק לעצמם או לזולתם, נכנסים ל"רשימת ההשגחה". הם אמורים להישאר במהלך היום ליד הסוהרים, נאסר עליהם לשהות לבדם בתא, ותנועתם מבוקרת מדי חצי שעה. גנ"מ עותמאן מודה שהמעקב אחריהם הוא על גבול הבלתי אפשרי.

אתה ישן היטב בלילה?

"אף פעם לא. בכל לילה אני חולם על 'הדרים'", אומר גנ"מ עותמאן ומחייך. "קרה שחלמתי על אסיר, ודבר ראשון בבוקר רצתי לבדוק מה שלומו. האסיר הירדני, סולטן עג'לוני למשל, היה חולה כרוני. לילה אחד חלמתי שהוא נפטר. כשהגעתי למחרת, מייד בדקתי שהוא חי וקיים".

לנהל תחנת מעבר

כדי לעודד התנהגות טובה וליצור מוטיבציה חיובית, יצרו ב'הדרים' את המדרג האגפי. מדובר בחלוקה של המגורים והשהייה של העצירים בבניין על פי אמות מידה של התנהגותם. עצירים שאינם משתמשים בסמים והתנהגותם טובה נמצאים באגף פתוח למחצה, והנקיים מסמים שהתנהגותם טובה

"תגידי לה ש..."

רב כלאי ליהי ויינשטיין, קצינת אסירים, היא הכתובת הישירה לאסירים מצד אחד ולבני המשפחות מצד שני

אל שולחנה של רב כלאי ליהי ויינשטיין, קצינת אסירים, מגיעות בקשות מיוחדות, קובלנות ותלונות, כחלק משגרת היום. כיוון שהיא היחידה המורשית להיות בקשר עם המשפחות, היא מקבלת בין לבין שיחות טלפון נרגשות בנוסח "הוא לא נראה טוב", או "הוא לא רגיל למסור דברים לכביסה".

מספר המבקרים ב'הדרים' הוא אדיר. לעצירים מוענק ביקור אחד בשבוע, ולשפוטם - אחד בשבועיים. התחשבנויות עתיקות, ריבים ומתחים חדשים, כל אלה עלולים להתפרץ במפגשים האלה. הרבה חשדות מתעופפים באוויר, חשדות בבגידה של האשה שנשארה בחוץ, אך גם הרבה לחצים של נשים, שהבעל ייצור אתן קשר. רב כלאי ויינשטיין מוצאת את עצמה לא אחת במוקד בעיות משפחתיות, מורכבות לעיתים, הנוגעות לנשים שמשיכות לנהל את חייהן. הרבה בקשות לשמור על סודות משפחתיים והרבה כאבי לב נשפכים באזניה מדי יום.

רב כלאי ליהי ויינשטיין

ויינשטיין אחראית על בניית תיק לכל עציר המגיע ל'הדרים'. בתיק הזה מתועדת כל ההתנהלות המשפטית, פרוטוקולים של דיוני בית המשפט בעניינו, הפניות למרפאות של בית המעצר או מרפאות חוץ (הסתכלות, אבחון פסיכיאטרי) ועוד. "באמצעות התיק מתועדת שהותו של העציר ב'הדרים' לפרטיה: הבקשות שהגיש, ראיונות עם מפקד האגף שלו, עתירות, בקשות לחופשה, השתתפות בפעילויות חינוך, חוות דעת רפואית ובקשות מהצלב האדום או מעורכי דין", מסבירה רב כלאי ויינשטיין. מדובר על תיק לעציר שעדיין לא הוכחה אשמתו. התועלת מתבררת מאוחר יותר, כאשר העציר יוצא מבית המעצר לאחר שנשפט ובתיקו המלצות להתייחסות ולטיפול בהמשך שהותו במסגרת שב"ס.

אחת לשבוע מסייר מפקד בית המעצר בליווי קציני המטה בכל האגפים, וזו ההזדמנות להעלות לדיון בעיות שלא נמצא פתרון במהלך השבוע. רב כלאי ויינשטיין מגיעה אל האסירים המעוניינים לשוחח עמה.

האגף השמור

רב כלאי עזאם חאתם, קצין המודיעין של 'הדרים', מדבר על האגף השמור שמאכלס 120 אסירים השפוטים לתקופות ארוכות - מחבלים עם דם על הידיים. לדבריו, לשליש מהאסירים בערך - כאלה שהיו בבתי סוהר אחרים ונתפסו בפעילות חבלנית עוינת (פח"ע) - יש קשרים עם ארגוני חבלה, ושני שלישים מהאסירים נשפטו על תקיפה או על כוונה לתקוף אנשי סגל. רב כלאי חאתם נוקב בשמות כגון מוחמד ברגותי, סמיר קונטאר, עבאס עייאד, רוחי מושטהא, עבאס סעיד (מלון פארק), יחיא אנואר (אחיו של מוחמד אנואר המעורב בחטיפת גלעד שליט) ואחמד סאדאת, מרוצחי השר זאבי. "מדובר על אנשים בעלי מעמד בכיר בחמאס שמפעילים את כל השיטות כדי לשמור על הקשרים בחוץ, נוקטים תחבולות באמצעות עורכי דין כדי לצאת מהכלא לתקופת מה ולשם כך מעבירים אשגרים - מסרים מוצפנים בתוך כמוסה זעירה. תפסנו אחד בתוך שקית במבה, למשל, ויש כאלה שמסתירים בתוך השיניים". בעלי המעמד מקרב הבטחוניים דואגים לשמור על התנהגות תקינה. הם משתמשים בעצורים במעברים על מנת להכריח הודעות לבתי סוהר אחרים.

רב כלאי עזאם חאתם: "מדובר על אנשים בעלי מעמד בכיר בחמאס שמפעילים את כל השיטות כדי לשמור על הקשרים בחוץ"

והשקעתם של אנשי סגל 'הדרים': "המייחד אותנו הוא הסגל הצעיר יחסית, המשכיל, הכולל אקדמאים רבים. אנחנו מאפשרים השלמת לימודים ומעודדים זאת. אני מאמין מאוד בהשקעה הזו בסגל. יש כאן שילוב יפה של עבודת צוות ועבודה בין-צוותית, שתורמות להגברת המוטיבציה ולגיבוש. קציני המטה שלנו עברו הכשרות וחלקם הגדול מועמד לקידום. אני גאה לציין שהקצינים מקדישים מזמנם הפרטי ברמה היומיומית, ורובם עובדים למעשה 10-12 שעות ביום".

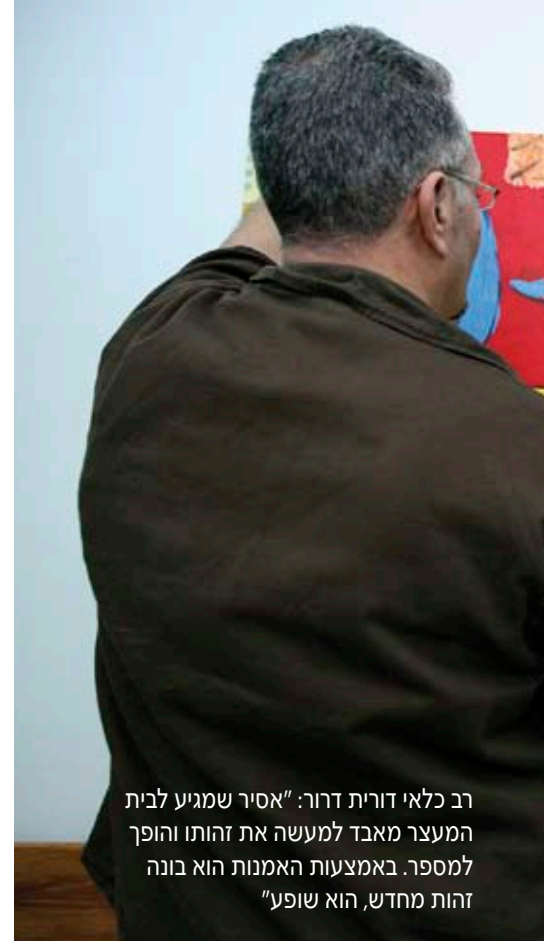
גנ"מ עותמאן שוטח את ה"אני מאמין" הצוותי שלו: "אני מחפש רק אנשי צוות שיהיו מוכנים להשקיע זמן, בעלי כישורים להשתלב בעבודת צוות ושתהיה להם יכולת הקרבה. כן, זוהי המילה. כך נבנתה המדינה, ואם נאבד זאת, ניפול. אני מזהה מייד מי אינו מסוגל לכך, אבל נותן הזדמנות. אני רוצה אנשים שיעבדו, לא כי צריך אלא פשוט מהלב".

בעיה נוספת שעמה מתמודד סגל 'הדרים' היא חסרון השקמת האגפית, המקובלת בכל בית סוהר. כאן יש שקמית אחת מרכזית, שהאסירים אינם מורשים להגיע אליה, והם מעבירים רשימת מצרכים. כל הזמנה נבדקת פעמיים על ידי מפקד האגף, והמצרכים מגיעים לאגף בעגלה. "התהליך מסורבל ומתיש", קובע גנ"מ עותמאן.

עובדים מהלב

ב'הדרים' ממוקמת היחידה המרכזית הארצית ללוחמה בסמים, ימ"ד דרוו. 'הדרים' אמור לספק ליחידה תמיכה מנהלתית בכל הקשור לבדיקות לגילוי סמים על אסירים. בדיקות כאלו עשויות להימשך יומיים עד ארבעה ימים, ובמהלכם מגיעים ל'הדרים' אסירים מבתי כלא אחרים בנוהל בטחוני קפדני, ושוהים בו עד להחזרתם לכלא שלהם לאחר הבדיקות.

גנ"מ עותמאן מנסה לתאר את מסירותם

רב כלאי דורית דרוו: "אסיר שמגיע לבית המעצר מאבד למעשה את זהותו והופך למספר. באמצעות האמנות הוא בונה זהות מחדש, הוא שופע"

שוהים באגף פתוח. באגף אסירי עבודה נמצאים מי שכבר נשפטו, והם עובדים במטבח, במכבסה, בניקיון, בגינון ובתחזוקה. "זהו אגף טוב", מסביר גנ"מ עותמאן. "מי שמגיע לשם זוכה לחופשות של 48-72 שעות ומקבל תמריצים נוספים. השופטים מביאים בחשבון את החלוקה הזאת, ובוועדת שחרורים זוכים אסירי האגף הזה להפחתת שליש ממאסרם בדרך כלל".

אם לא די באחריות הרבה על האסירים והעצירים ב'הדרים', מתברר כי הסגל אחראי גם על ההבטחה ההיקפית של בתי הכלא 'השרון', 'אופק' ו'רימונים' הנמצאים במתחם. "מדובר על 2,200-2,400 אסירים בסך הכל", אומר גנ"מ עותמאן, "ואנחנו אמורים לספק מענה לכל אירוע: ניסיון חדרה, ניסיון בריחה, אירוע פנימי ועוד". מערך הכלבים מספק הגנה, נוסף לגדר האלקטרונית, ובעת אירוע חריג הופך גנ"מ עותמאן למפקד המתחם כולו. על 'הדרים' מוטלת גם האחריות על מסוף הביקורים הקולט את כל המבקרים במתחם.

גנ"מ עותמאן מדגיש, כי 'הדרים' משמש תחנת מעבר לכל בתי הסוהר. כל האסירים במרחב השרון שמובלים לבתי משפט מגיעים כנוהל לבית המעצר, וממנו הם יוצאים. עד ליציאה נמצאים האסירים בתאי קליטה שהוסבו במיוחד לצורך זה, ושם מאוכלסים האסירים למספר שעות בלבד. "במציאות", נאנח גנ"מ עותמאן, "אסירים מתקבלים יום לפני היציאה למשפט. אנחנו לא מכירים אותם, והתאים לא ממש מתאימים לשהות כזו. אין מקלחת, למשל, רק אסלה, וגם לא קיבלנו תוספת כוח אדם. כלית ברידה בנינו שתי מקלחות. המשימה הזו קשה במיוחד, והעבודה מאומצת וכוללת מתן טיפול רפואי, טיפול פסיכיאטרי, חיפושים ועוד. לעתים מגיעים אסירים כאלה בסופי שבוע, ואין לנו תנאים לקבל אותם".